

ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์
จังหวัดชัยภูมิ

Music for the Gu Worship Ceremony Ban Khon Sawan,
Khon Sawan District, Chaiyaphum Province

ปิยะนันท์ แนวคำดี¹, วุฒิสีทธิ์ จีระกมล², วิกรณ์กิจ อินทร์จันทร์³,
เจริญชัย แสงอรุณ⁴ และสกุณา พันธุระ⁵

Piyanan Nawkamdee¹, Wutthisit Jeerakamon², Wikornkit Inchan³,
Jarenchai Sangaroon⁴ and Sakuna Pantura⁵

Received: October 23, 2024

Revised: December 28, 2024

Accepted: December 29, 2024

¹สาขาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹Bachelor of Education in Music Program, Faculty of Education,
Rajabhat Maha Sarakham University

¹(E-mail: bill12sax@gmail.com)

²สาขาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²Graduated in Music Program, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University

²(E-mail: Wutthisit.rmu@gmail.com)

*Corresponding Author

³⁴⁵สาขาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³⁴⁵Bachelor of Art in Music Program, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University

³(E-mail: wikornkitinchan@gmail.com)

⁴(E-mail: parn7810@gmail.com)

⁵(E-mail: Sakuna637@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ และ บทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และ กลุ่มบุคคลทั่วไป โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และ ข้อมูลจากภาคสนาม โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิตาม เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมา เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ ณ บริเวณโนนกู๋ เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ “ผีอุปฮาด” หรือ “ปู่เจ้าโนน” และ ดวงวิญญาณอื่น ๆ ที่คอยดูแลรักษาสิ่งของมีค่าที่เก็บรักษา ณ บริเวณนั้น

2. ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เครื่องดนตรีที่ใช้ได้แก่ แคน กลองโทน และ ฆ้อง บทเพลงที่ใช้ได้แก่ ลายนกแซวบินเซิน และ ลายเซ็งบั้งไฟ

3. บทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ บทบาทด้านความเชื่อ และ บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน

คำสำคัญ: เลี้ยงกู๋, พิธีกรรม, ดนตรีประกอบพิธีกรรม

Abstract

Music in the Gu Worship Ceremony at Ban Khon Sawan, Khon Sawan District, Chaiyaphum Province The purpose of this study

is to investigate the history of the Gu Worship Ceremony, the music used in the ceremony, and the role of the ceremony in the community. The informants for this research included local experts, practitioners, and general community members, selected through purposive sampling. The research tools used were interviews and observation guides. Data were collected from documents and fieldwork and analyzed according to the research objectives. The findings are presented in a descriptive and analytical format.

The research findings are as follows:

1. History of the Gu Worship Ceremony: The Gu Worship Ceremony at Ban Khon Sawan, Khon Sawan District, Chaiyaphum Province, is a ritual passed down through generations. It involves honoring the spirits of ancestors believed to dwell at Non Gu. These spirits are thought to include "Phi Uppahat" or "Pujao Non," as well as other spirits responsible for safeguarding valuable items stored in the area.

2. Music Used in the Ceremony: The musical instruments used in the Gu Worship Ceremony include the khaen (a traditional bamboo mouth organ), klong thon (a traditional drum), and khong (a gong). Songs performed during the ceremony include "Lai Nok Saew Bin Soen" and "Lai Soeng Bang Fai."

3. Role of the Ceremony in the Community: The Gu Worship Ceremony plays two key roles in the community of Ban Khon Sawan: Spiritual Role: It reinforces spiritual beliefs and the connection to ancestral spirits. Social Role: It fosters unity and strengthens the

bonds among community members.

Keywords: Ku ceremony, rituals, ceremonial music

บทนำ

ความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อ ว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจอาจเป็นเทพเจ้าภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่าถ้าทำให้อำนาจนั้นพอใจ อาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความศรัทธาด้วยการเช่นสรวงบูชาหรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540) ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้าง มนุษย์มีความสงสัยว่าความมืดความสว่างความร้อน ความหนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ แม่น้ำ ภูเขาและต้นไม้ใหญ่ สามารถบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้ต่าง ๆ ในตัวธรรมชาติ และมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงสร้างรูปเทวดาบ้าง รูปมนุษย์บ้าง หรือ รูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่น พระภูมิเจ้าที่ แม่นางวางเรือ และเทพารักษ์ต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านี้ (दनัย ไชโยธธา, 2538)

แต่ก่อนแต่ไรมา ผู้คนไม่ได้สร้างที่อยู่อาศัยให้กับผี แต่บอกเล่าสืบทอดกัน มาว่า ผีมีอาศัยอยู่ตามถ้ำ ภูเขา ป่าดง ต้นน้ำลำธาร แม่น้ำ ต้นไม้ จอมปลวก เป็นต้น กลายเป็นฐานันดรของผี ที่ผีต้องสืบทอดปฏิบัติตกทอดเป็นมรดกของผีแต่ละกลุ่มต่อเนื่องกันมาอาจจำแนกผีได้สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งเร่ร่อน ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เรียกกันว่า “สั้มพะเวสี” มีนิสัยค่อนข้างร้าย แต่สำแดงพฤติกรรมไม่รุนแรงเท่าใดนัก มักปรากฏตัวในรูปลักษณะแตกต่างกัน นัยว่ามาขอส่วนบุญ

ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งนั้น เป็นฝีมือที่อยู่ประจำเฉพาะท้องถิ่น ชาวบ้านจะสร้างตูป (ศาล) ไว้ในป่า หรือใกล้ต้นไม้ใหญ่ ฝึกลุมนี้นี้ค่อนข้างแพร่หลาย พบเห็นทั่วไปในชุมชน แถบล้านนาและล้านช้าง ตลอดถึงภูมิภาคที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย รูปแบบศาลโดยทั่วไปมักมีชานยื่นออกมา พร้อมกับสร้างตุ๊กตาผู้คน ช้างม้า วัวควาย ปืน มีด ที่แกะสลักจากไม้ รวมไปถึงอุปกรณ์ใช้สอย มาประดับไว้บนศาลด้วย เรียกกันว่า “ศาลปู่ตา” “ศาลยายาย” “ศาลเจ้าพ่อ” “ศาลเจ้าแม่” “ศาลมหศักดิ์หลักเมือง” (บุญยงค์ เกศเทศ, 2557)

ดนตรีพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น แต่ละภาคมีความแตกต่างกันออกไปตามชนิด ประเภท ท่วงทำนอง และลีลา ตลอดจนสำเนียงของดนตรี ลักษณะที่เด่นของดนตรีพื้นบ้านก็คือเป็นการถ่ายทอดเสียงในลักษณะมุขปาฐะอันเกิดจากการฟังมากกว่าวิธีอื่น ๆ และดนตรีพื้นบ้านไม่ใช่เกิดอื่นเพื่อความบันเทิงรื่นรมย์เท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การทำพิธีกรรม การทำงาน การเดินรำ และประกอบในพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นดนตรีพื้นบ้านยังมีการแต่งท่วงทำนองขึ้นโดยฉับพลันโดยปราศจากการเขียนโน้ต คงใช้การจดจำผ่านหูเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์เพลงพื้นบ้าน ปัญหาในการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่ดนตรีและเพลงพื้นบ้านในปัจจุบัน ควรกระทำเพื่อการอนุรักษ์เพลงและดนตรีพื้นบ้าน สภาพการอนุรักษ์และเผยแพร่การเล่นและการแสดงพื้นบ้านด้วย (สุจิริต บัวพิมพ์, 2533)

บ้านคอนสวรรค์ ซึ่งนามเดิมมีชื่อว่า “นครกาหลง” เป็นหมู่บ้านที่มีอารยธรรมโบราณมาตั้งแต่สมัยทวารวดี มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโบราณ จึงมีพิธีกรรมเรื่องความเชื่อทางด้านภูตผี ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีที่มีในท้องถิ่น เช่น พิธีเลี้ยงกู่ เป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญเพราะพิธีกรรมนี้ทำให้ชาวบ้านทุกคนได้มาร่วมใจกันทำบุญให้กับผีบรรพบุรุษ มีการเสี่ยงทายฟ้าฝนในแต่ละปี มีกิจกรรมการเล่นต่าง ๆ พิธีกรรมนี้มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณและยังคงคุณค่าทางความเชื่อที่สืบทอดกันมา ซึ่งดนตรีเป็นส่วนที่สำคัญเพราะถ้า

ไม่มีดนตรีการฟ้อนรำของร่างทรงจะดำเนินต่อไปไม่ได้ มีการนำเครื่องดนตรีมาบรรเลงทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ประกอบกับพิธีกรรม ทำให้เกิดความไพเราะ สนุกสนาน และเป็นความสวยงามทางด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในด้านประวัติความเป็นมา ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ และ บทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ และ เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
3. ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู๋ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน เฒ่าจ้ำ นักดนตรี และ ชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ในบ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 3 กลุ่มดังนี้ 1) กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วยประชาชนชาวบ้าน เฒ่าจ้ำ จำนวน 6 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ ประกอบด้วยนักดนตรี จำนวน 4 คน 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป ประกอบด้วยผู้นำชุมชน และ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบ้านคอนสวรรค์ จำนวน 6 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับ พิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร งานวิจัย และ อินเทอร์เน็ต

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดนตรีประกอบพิธีกรเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการตีภาพนิ่ง บันทึกภาพเคลื่อนไหว เทปบันทึกเสียง และ เครื่องมือทางการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสัมภาษณ์ การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ 2 แบบ ได้แก่

3.1.1 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มประชาชนทั่วไป เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป, ตอนที่ 2 พิธีเลี้ยงกู่ เช่น ประวัติความเป็นมา และ ขั้นตอนพิธีเลี้ยงกู่, ตอนที่ 3 ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ เช่น เครื่องดนตรีที่ใช้ และ บทเพลง

3.1.2 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ เรื่องบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ต่อชุมชน กับผู้เข้าร่วมพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.2 การสังเกต ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ที่เกี่ยวข้อง กับขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม, การบรรเลงดนตรี และ ความเชื่อที่มีต่อพิธีเลี้ยงกู่

4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 นำข้อมูลจากการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารมาจัดเรียงตามความสำคัญของเนื้อหา

4.2 นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสังเกตของบุคคลต่าง ๆ

มาจัดเรียงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

4.3 ถอดข้อมูลการบันทึกเสียงและการบันทึกภาพ ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร และโน้ตดนตรีสากล

4.4 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ และ ปรับปรุง เรียบเรียงเนื้อหาให้ถูกต้องอย่างเป็นระบบ

4.5 วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย และตรวจสอบความถูกต้องโดยนำข้อมูลที่ได้ไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความเป็นจริง วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม

5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยด้วยวิธีการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ จัดทำบทสรุปที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

1.1 ประวัติพิธีเลี้ยงกู๋

ในเดือน 6 ชาวบ้าน บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จะร่วมกันการทำบุญเลี้ยงเจ้าปู่ หรือ “เลี้ยงที่โนนกู๋” ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่า เลี้ยงกู๋ พิธีเลี้ยงกู๋นั้น เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ ณ บริเวณโนนกู๋ เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ “ผีอุปฮาด” หรือ ปู่เจ้าโนน และ เลี้ยงดวงวิญญาณอื่น ๆ ที่คอยดูแลรักษาสิ่งของมีค่าที่เก็บรักษา ณ บริเวณนั้น โดยสันนิษฐานว่าเป็นโนนวัดร้างที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณไม่สามารถสืบค้นได้ว่าก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานว่า โบราณสถานโนนกู๋เคยเป็นวัดขนาดใหญ่ที่เคยเจริญ

รุ่งเรืองมาก่อน ตามความเชื่อของบุคคลท้องถิ่นนั้นถือว่าไบเสมาได้เป็นคติคำสอนเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ของคนสมัยก่อนและมีเทพาอารักษ์ได้มาสิงสถิตในไบเสมานั้นเพื่อทำการปกป้องดูแลสถานที่บริเวณนี้ เมื่อครบรอบปีแต่ละครั้งก็จะมาทำพิธีกรรมเพื่อเลี้ยงผีบรรพบุรุษและเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับดวงวิญญาณที่อยู่ในบริเวณนั้น

1.2 ขั้นตอนการประกอบพิธีเลี้ยงปู่ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 การวางคำหมากคำภู เป็นการบอกเจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สิงสถิตในบริเวณโนนปู่ เพื่อไม่ให้มาปิดบังหรือรบกวนการทำพิธีเลี้ยงปู่ โดยมีเครื่องเซ่น คือ หมากพลู 1 คำ บุหรี่ 1 มวน และเหล้าขาว 1 แก้ว หลังจากนั้นจะทำการทำบุญเลี้ยงพระ โดยนิมนต์พระเจริญพุทธมนต์ และ ถวายภัตตาหารเพลเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติ พี่น้อง หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้านที่มาร่วมในพิธีเลี้ยงปู่ หลังจากพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานก็จะมารับประทานอาหารร่วมกัน เสร็จพิธีถวายภัตตาหารเพลแล้ว เฒ่าจ้ำ (ร่างทรง) จะนิมนต์พระสงฆ์ไปสร่งน้ำไบเสมาที่ฝั่งรอบบริเวณโนนปู่ เมื่อพระสงฆ์สร่งน้ำไบเสมาเสร็จแล้ว ชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมพิธีเลี้ยงปู่ก็นำน้ำอบน้ำหอมที่ตัวเองเตรียมมาไปสร่งไบเสมาที่อยู่รอบบริเวณโนนปู่ โดยเริ่มสร่งน้ำที่ไบเสมาหลักแล้วเวียนไปทางด้านขวามือจนครบทุกไบในบริเวณโนนปู่

1.2.2 หลังจากนั้นจะเป็นการเริ่มพิธีเลี้ยงปู่ โดยการพ้อนเบิกตำนาน โดยจะมีเฒ่าจ้ำ ของเจ้าปู่ราชวงศ์ เจ้าแม่สุมนทา เจ้าแม่ศรีปะไพระ พะยากง ปู่เจ้าโนน (ผีอุปฮาด) และ ผู้รับใช้เจ้าปู่ราชวงศ์ เป็นผู้พ้อน ที่บริเวณเชิงโนนด้านทิศตะวันตก เริ่มต้นการพ้อนเบิกตำนานโดยการไหว้ทั้ง 4 ทิศก่อน จึงเริ่มการพ้อนโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก จากนั้นจึงกลับมาพ้อนทางทิศตะวันออกก่อนที่จะไปพ้อนบวงสรวงที่ศาลปู่เจ้าโนน การพ้อนถวายศาลปู่เจ้าโนน เป็นการบวงสรวงเทพาอารักษ์ที่คอยปกป้องคุ้มครองให้กับบริเวณโนนปู่ ในการพ้อนเฒ่าจ้ำ

จะพ่อนหน้าศาลปู่เจ้าโนน และ พ่อนรอบศาล 3 รอบ ในการพ่อนรอบศาลปู่เจ้าโนน
แต่่าเจ้าที่พ่อนจะมีเพียงแต่่าเจ้าของปู่เจ้าโนนเพียงคนเดียว ส่วนแต่่าเจ้าคนอื่น ๆ
จะพ่อนถวายอยู่ด้านหน้าศาลปู่เจ้าโนน ในการพ่อนบวงสรวงหน้าศาลนี้ หากชาวบ้าน
คนไหนที่มีความประสงค์ที่จะพ่อนถวายก็จะสามารถพ่อนได้

ภาพที่ 1 แต่่าเจ้าปู่เจ้าโนน (วิญญานผีอุปฮาด)

1.2.3 การเสี่ยงทาย ในพิธีเสี่ยงคู่จะมีพิธีการเสี่ยงทาย
เกี่ยวกับฟ้าฝน ความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร โดยแต่่าเจ้าจะนำ
บั้งไฟมาถวายปู่เจ้าโนน แล้วนำทำการเสี่ยงทายโดยจำลองบั้งไฟ 2 บั้ง จะเป็น
บั้งไฟบ้านและบั้งไฟนา ในการเสี่ยงทายนั้นจะเสี่ยงทายการขึ้นของบั้งไฟขึ้นในลักษณะใด
แล้วแต่ดวงวิญญานของผีบรรพบุรุษจะเสี่ยงทายออกมา เช่น ถ้าฝนฟ้าจะดีให้บั้งไฟ
ขึ้นเป็นเส้นตรงไม่มีโค้ง ถ้าโค้งแสดงว่าฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ในการนำบั้งไฟ
ไปจุดที่ฐานบั้งไฟนั้นก็จะมีการเจ้บั้งไฟ เป็นการล่าประกอบพิธีจุดบั้งไฟ บทร้อง
มีการสืบทอดกันมา เพื่อให้นำบั้งไฟไปจุดที่ฐานบั้งไฟทุกปี ในระหว่างจุดบั้งไฟ
แต่่าเจ้าจะพ่อนและเจ้บั้งไฟไปด้วย เมื่อการเสี่ยงทายเสร็จก็จะเป็นการพ่อนลาปู่
เจ้าโนน โดยแต่่าเจ้าจะเป็นผู้พ่อนลาปู่เจ้าโนน ที่บริเวณศาล ชาวบ้านคนไหนที่
อยากร่วมสนุก และ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองก็จะพ่อนถวายปู่เจ้าโนนพร้อมกับ

เด่าจ้ำก็เป็นการเสร็จพิธีกรรมที่โนนกุ๋

4. หลังจากเสร็จพิธีที่โนนเลี้ยงกุ๋แล้ว ก็จะมีการละเล่นพื้นบ้านขึ้น โดยมีเด่าจ้ำเป็นผู้พาชาวบ้านที่มาร่วมการละเล่นพื้นบ้าน เพื่อเป็นการสร้างความสนุกสนานและความสามัคคีภายในชุมชน เป็นการพบปะพูดคุยกันของคนในหมู่บ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ การละเล่นเสือกินวัว เป็นต้น หลังจากการละเล่นพื้นบ้านเสร็จ ชาวบ้านจึงพากันแยกย้ายกันกลับบ้านของตัวเอง

ภาพที่ 2 การละเล่นพื้นบ้าน เสือกินวัว

2. ศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกุ๋ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

2.1.1 แคนแปด มีหมอม้า หรือ หมอแคน เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการเป่าแคน ลายแคนในพิธีเลี้ยงกุ๋จะใช้ลายนกแสวบินเขิน เพลงในพิธีเลี้ยงกุ๋ส่วนมากแล้วจะใช้ลายนกแสวบินเขินเพราะเป็นจังหวะที่สนุกสนานเหมาะสำหรับการฟ้อน และ ใช้ลายเซ็งบั้งไฟ สำหรับการแห่ขบวนบั้งไฟ

2.1.2 โทน เป็นเครื่องหนังที่ซึ่งหนังหน้าเดียว โทนที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงกู่เป็นโทนที่ทำขึ้นจากดินเหนียวปั้นขึ้นรูปทรงแล้วนำไปเผาให้เกิดความแข็งแรงแล้วนำมาขึ้นหน้ากลองด้วยหนังของงูหลามใช้เชือกเย็บร้อยถักเป็นวงกลมนำมาตรึงด้วยเส้นลวด มีหมอกลอง ทำหน้าที่ในการตีโทน จะมีคนตีโทน 2 คน ตีไปพร้อมๆกัน ถ้าหากเหนียวก็จะผลัดกันตี แต่เดิมนั้นโทนที่ใช้จะเป็นโทนไม้แต่ ปัจจุบันจะนิยมใช้โทนดินปั้นเพราะมีเสียงที่ดัง ให้เสียงที่เร้าใจกว่า สำหรับวิธีการตีโทน จะนำผ้าขาวม้ามมาผู้ที่เอวโทน ใช้แขนข้างซ้ายกอดโทนไว้ให้แน่น ใช้สำหรับคนที่ถนัดใช้มือข้างขวาในการตี ในการตีโทนแต่ละจังหวะดูจากการเข้าทรงของเฒ่าจ้ำว่ามีลักษณะอย่างไรถ้าเฒ่าจ้ำมีการฟ้อนที่เร็ว ก็ให้จังหวะที่กระชับเร็วขึ้นตามจังหวะการฟ้อน

2.1.3 ฆ้อง เป็นเครื่องโลหะ มีรูปร่างลักษณะเหมือนกับลูกฆ้องของฆ้องวงใหญ่ แต่มีขนาดใหญ่กว่า จะใช้ไม้ตีที่ทำขึ้นด้วยไม้เนื้อแข็งห่อหุ้มด้วยผ้าเหลืองแล้วนำเชือกมาผูกให้เกิดความหนา จะบรรเลงให้จังหวะ

2.2 บทเพลง

บทเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีเลี้ยงกู่ จะใช้การเป่าแคนเป็นการดำเนินทำนอง เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ คือ โทน และ ฆ้อง ลายแคนที่ใช้ในพิธีจะใช้ลายนกแซวบินเซิน และ ลายเซ็งบั้งไฟ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 ลายแคน

1) ลายนกแซวบินเซิน อยู่ในบันไดเสียง เอ ไมเนอร์ (Am) ทำนองหลักของเพลง คือ เสียงเร (D) เสียงมี (E) และเสียงซอล (G) มีทำนองที่ซ้ำบ่อย คือ เสียงเร (D) และ เสียงซอล (G) จังหวะของเพลงเป็นจังหวะเร็วให้ความรู้สึกสนุกสนาน Tempo = 100 – 120 จะมีการเปลี่ยนความเร็วตามการฟ้อนของเฒ่าจ้ำ การประสานเสียงในบทเพลงเป็นเสียงลา (A) ต่ำ เป็นเสียงคลอประสานกับทำนองหลัก เรียกว่าเสียงยีน หรือ เสียงโดรน (Done) คีตลักษณะของลายนกแซวบินเซิน เป็นแบบลักษณะทำนองสั้น ๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำ ๆ กัน

ลายนกแขวบินเขิน

ภาพที่ 3 โน้ตลายนกแขวบินเขิน

2) ลายเจ็บบั้งไฟ จะเป็นลายที่ใช้แห่บั้งไฟ เพื่อไปจุดเสียดทาย เป็นลายที่มีชาวบ้านขับร้องสอดแทรกไปพร้อมลายแคน เรียกว่า การเจ็บบั้งไฟ หรือจะเรียกว่าคำกลอนเจ็บบั้งไฟ ในการเจ็บบั้งไฟจะมีคำคล้ายๆ กับการขู่บังคับ เช่น คั้นปให้ตุ๋ขอยบ่หนี ต่ายเป็นผีก็จะชีนนำมหลอก หรือ ลักษณะของการอ่อนวอนขอ เช่น บั้งไฟใหญ่กระดากบ่พอ ข่อยมาขอสดตางค้ไปซื้อ การเจ็บบั้งไฟจะมีคนร้องนำหนึ่งคน แล้วผู้ที่มาร่วมงานจะร้องตามเป็นหมู่คณะ ตัวอย่าง การเจ็บบั้งไฟ

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการเจ็บบั้งไฟ

ลายเซ็งบั้งไฟ อยู่ในคีย์ เอไมเนอร์ (Am) มีทำนองของเพลง คือ เสียงเร (D), มี (E) โด (C), ลา (A), ที (B), และ ซอล (G) ทำนองหลักจะใช้ โน้ตเสียงมี (E) เร (D) โด (C) ซอล (G) และ ลา (A) ยกเว้นเสียงที (B) ลักษณะการดำเนินทำนองจะประกอบไปด้วยการบรรเลงที่เป็นขั้นคู่ 3 (Min.3rd) และ คู่ 5 (Per.5th) จังหวะของเพลงเป็นจังหวะปานกลาง Tempo = 80 การประสานเสียง ในบทเพลง เป็นเสียงลา (A) สูง เป็นเสียงคลอประสานกับทำนองหลัก เรียกว่าเสียงยีน หรือเสียงโดรน (Drone) ในบทเพลงเสียงแคนแปดมีลักษณะเฉพาะของเสียงที่เป็นคอร์ด (chords) ประสานกันออกมาพร้อมกันในขณะบรรเลง คีตลักษณ์ เป็นแบบมีลักษณะทำนองสั้น ๆ ทำนองเดียวบรรเลงซ้ำ ๆ กัน

ลายเซ็งบั้งไฟ

ภาพที่ 5 โน้ตลายเซ็งบั้งไฟ

2.2.2 ลักษณะการตีโทนจะมีอยู่ 2 แบบ แบบที่ 1 ผู้บรรเลงโทนจะตีในอัตราความเร็วจังหวะประมาณ 100 – 110 จะเป็นจังหวะที่เต่าช้าใช้พ่อนในการประกอบพิธีเลี้ยงกู่ โทนจะตีจังหวะนี้ไปเรื่อย ๆ จะไม่มีจังหวะการส่งเพื่อข้ามห้อง จะสังเกตเห็นได้ว่าจังหวะการตกของห้องจะเป็นการนับอัตราจังหวะเป็น ตึง, จ๊ะ, ตึง,

ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง

ภาพที่ 6 ภาพโน้ตจิ้งหะโทน แบบที่ 1

แบบที่ 2 จิ้งหะจะเร็วขึ้น จะบรรเลงจิ้งหะที่กระชับขึ้น อัตราความเร็วของจิ้งหะประมาณ 110 – 120 จะบรรเลงช่วงที่เฒ่าจำ้ออกลักษณะท่าพ้อนที่มีการกระโดด พ้อนเร็วในการประกอบพิธีกรรม

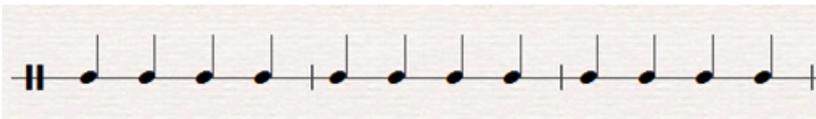

ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง จ๊ะ ตึง

ภาพที่ 7 ภาพโน้ตจิ้งหะโทน แบบที่ 2

2.2.3 จิ้งหะของซ้อง จะตีเป็นจิ้งหะ

ตัวยี่นของบทเพลง หมายถึง ตีในจิ้งหะตกเท่านั้น

ภาพที่ 8 โน้ตจิ้งหะ ซ้อง

3. ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทบาทด้านความเชื่อ

เป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู่แล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และ ครอบครัว เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปกป้องคุ้มครองให้คนในหมู่บ้าน เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาภายในชุมชน การจัดพิธีเลี้ยงกู่ จะจัดขึ้นปีละ 1 ครั้ง ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันในการจัดเตรียมงานซึ่งกลายเป็นประเพณีสำคัญภายในชุมชน ชาวบ้านในหมู่บ้านคอนสวรรค์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูก จะเป็นช่วงที่จะทำพิธีเลี้ยงกู่ ซึ่งภายในพิธีเลี้ยงกู่ก็จะมีบวงสรวงกล่าวต่อผีปู่เจ้าโนน ว่าเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู่แล้ว ขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตรและ ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ โดยในพิธีจะมีพิธีการเสีงทายฟ้าฝน จากการจุดบั้งไฟ ถ้าขึ้นเป็นเส้นตรง ฝนฟ้าในปีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขึ้นเป็นเส้นโค้งฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ในการประกอบพิธีกรรมการเสีงทาย ถือว่าเป็นส่วนความสำคัญของพิธีกรรม เพราะชาวบ้านจะเชื่อในผลการทำนายที่เกิดขึ้นในแต่ละปี นอกจากการจุดบั้งไฟเสีงทายฝนตกตามฤดูกาลแล้ว ยังเป็นการขอให้การทำการเกษตรได้ผลผลิตดีสามารถจำหน่ายได้ราคาดี

3.2 บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน

ในพิธีเลี้ยงกู่ คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่มีความเชื่อร่วมกัน มีการปฏิสัมพันธ์กันทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน ปัจจุบันชาวบ้านคอนสวรรค์ จะต้องใช้เวลาในแต่ละวันในการทำงาน เพื่อให้อยู่รอดในสภาวะที่มีการแข่งขันสูงขึ้นทำให้คนในชุมชนไม่มีเวลาในการพบปะพูดคุยกันเหมือนในอดีต มีความห่างเหินกันแม้แต่คนในครอบครัวก็อาจมีความเข้าใจกันน้อยลง พิธีเลี้ยงกู่จึงเป็นเหมือนกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวและภายในชุมชน ภายในงานชาวบ้านทุกคนจะช่วยกันจัด

เตรียมสถานที่ จัดหาอาหาร และ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ภายในงาน การจัดเตรียมงานทำให้เยาวชนและผู้ใหญ่ภายในหมู่บ้านได้มีโอกาสทำความรู้จักกัน เป็นช่วงที่ได้มาใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน หลังจากเสร็จพิธีเลี้ยงกู่แล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานจะมาร่วมกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านกัน โดยจะใช้บริเวณวัดภายในชุมชน เพื่อสร้างความสนุกสนาน และ ความสามัคคีของคนภายในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน เพราะมีความสนิทสนมกัน จึงสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยการพูดคุยกัน มากกว่าการใช้กำลังในการแก้ปัญหา มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือ การแก้ปัญหาร่วมกันภายในชุมชน

สรุปผล

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

1.1 ประวัติพิธีเลี้ยงกู่ เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาโดยพิธีเลี้ยงกู่ คือ การเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่สิ่งสถิตอยู่ ณ บริเวณโนนกู่ เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ “ผีอุปฮาด” หรือจะเรียกว่า “ปู่เจ้าโนน” และ ดวงวิญญาณอื่น ๆ ที่คอยดูแลรักษาสิ่งของมีค่าที่เก็บรักษา ณ บริเวณนั้น สันนิษฐานว่าเป็นโนนวัดร้างที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณไม่สามารถสืบค้นพบได้ว่าก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไหร่

1.2 ขั้นตอนการประกอบพิธีเลี้ยงกู่ สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 การบอกเจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สิ่งสถิตในบริเวณโนนกู่ เพื่อไม่ให้มาปิดบังหรือรบกวนการทำพิธีเลี้ยงกู่ โดยมีเครื่องเซ่น คือ หมากพลู 1 คำ บุหรี่ 1 มวน และเหล้าขาว 1 แก้ว จากนั้นนิมนต์พระเจริญพุทธมนต์ และ ถวายภัตตาหารเพลเพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติ หรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เสร็จพิธีถวายภัตตาหารเพลแล้ว เฒ่าจ้ำจะนิมนต์พระสงฆ์

ไปสร้งน้ำใบเสมาที่ฝังรอบบริเวณโนนกุ

1.2.2 หลังจากนั้นจึงเริ่มการพ่อนเบิกด้าน โดยมีเฒ่าจ้ำเป็นผู้พ่อน เริ่มต้นการพ่อนเบิกด้านโดยการไหว้ทั้ง 4 ทิศก่อน จึงเริ่มการพ่อนโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก จากนั้นจึงหันหน้ากลับมาพ่อนทางทิศตะวันออก ก่อนที่จะไปพ่อนบวงสรวงที่ศาลปู่เจ้าโนน โดยเฒ่าจ้ำปู่เจ้าโนนจะพ่อนรอบศาลปู่เจ้าโนน 3 รอบ เพียงคนเดียว ส่วนเฒ่าจ้ำคนอื่นๆ จะพ่อนถวายอยู่ด้านหน้าศาลปู่เจ้าโนน หากชาวบ้านที่จะพ่อนถวายก็จะสามารถพ่อนได้

1.2.3 ต่อจากนั้นจะเป็น การเสี่ยงทาย เกี่ยวกับฟ้าฝนความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตร โดยเฒ่าจ้ำจะนำบั้งไฟมาถวายปู่เจ้าโนน เสี่ยงทายโดยจำลองบั้งไฟ 2 บั้ง ในการเสี่ยงทายถ้าฝนฟ้าจะดีให้บั้งไฟขึ้นเป็นเส้นตรงไม่มีโค้ง ถ้าโค้งแสดงว่าฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ในการจะนำบั้งไฟไปจุดที่ฐานจะมีการเจ้บั้งไฟ หลังเสี่ยงทายแล้ว จะเป็นการพ่อนลาปู่เจ้าโนน โดยเฒ่าจ้ำจะเป็นผู้พ่อนที่บริเวณศาล ก็เป็นการเสร็จพิธี

1.2.4 หลังจากเสร็จพิธีที่โนนเลี้ยงกู่แล้ว ก็จะมีการละเล่นพื้นบ้านเพื่อเป็นการสร้างความสนุกสนานและความสามัคคีภายในชุมชน

2. ศึกษาดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.1 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม

2.1.1 แคนแปด มีหม่อม้า หรือ หมอแคน ทำหน้าที่ในการเป่าแคน

2.1.2 โทน เป็นประเภทเครื่องหนึ่งหน้าเดียว ทำขึ้นจากดินเหนียวปั้นขึ้นรูปทรงแล้วนำไปเผาขึ้นมาขึ้นหน้ากลองด้วยหนังของงูหลามใช้เชือกเย็บร้อยถักเป็นวงกลมนำมาตรึงด้วยเส้นลวด มีหมอกลอง เป็นนักดนตรีทำหน้าที่ในการบรรเลงจังหวะโทน มีผู้บรรเลงอยู่ 2 คน จะบรรเลงโทนไปพร้อม ๆ กัน ถ้าหากเหน้อยก็จะผลัดกันตี

2.1.3 ฆ้อง เป็นเครื่องกำกับจังหวะที่ทำด้วยโลหะ การตีจะใช้ไม้ตีที่ทำขึ้นด้วยไม้เนื้อแข็งท่อนุ่มด้วยผ้าเหลืองแล้วนำเชือกมาผูกให้เกิดความหนา มีหม้อฆ้อง ทำหน้าที่ในการตีฆ้องเสียงฆ้องคอยให้จังหวะ

2.4 บทเพลง

2.4.1 ลายแคน

1) ลายนกแขวบินเงิน อยู่ในบันไดเสียง เอ ไมเนอร์ (Am) ทำนองหลักของเพลง คือ เสียงเร (D) เสียงมี (E) และ เสียงซอล (G) มีทำนองที่ซ้ำบ่อย คือ เสียงเร (D) และเสียงซอล (G) Tempo 100 – 120 มีการเปลี่ยนความเร็ว การประสานเสียงมีเสียง ลา (A) ต่ำ เป็นเสียงโดรน (Done) คีตลักษณ์มีลักษณะทำนองสั้น ๆ ทำนองเดี่ยว บรรเลงซ้ำ ๆ กัน

2) ลายเซ็งบั้งไฟ อยู่ในคีย์ เอไมเนอร์ (Am) มีทำนองของเพลง คือ เสียงเร (D), มี (E) โด (C), ลา (A), ที (B), และซอล (G) ทำนองหลักจะใช้ โน้ตเสียงมี (E) เร (D) โด (C) ซอล (G) และ ลา (A) เป็นเสียงทำนองหลัก ลักษณะการดำเนินทำนองเป็นขั้นคู่ 3 (Min.3rd) และ คู่ 5 (Per.5 th) Tempo 80 การประสานเสียง มีเสียง ลา (A) สูง เป็นเสียงโดรน (Done) มีลักษณะของเสียงที่เป็นคอร์ด (chords) คีตลักษณ์ มีลักษณะทำนองสั้น ๆ ทำนองเดี่ยวบรรเลงซ้ำ ๆ กัน

2.4.2 ลักษณะการตี โทนจะมีอยู่ 2 แบบ แบบที่ 1 ตีในอัตราความเร็วจังหวะประมาณ 100 – 110 เป็นจังหวะที่เฒ่าจ้ำใช้ฟ้อนในการประกอบพิธีเลี้ยงกู่ แบบที่ 2 จังหวะจะเร็วขึ้น จังหวะกระชับขึ้น อัตราความเร็วของจังหวะประมาณ 110 – 120 จะบรรเลงช่วงที่เฒ่าจ้ำออกลักษณะท่าฟ้อนที่มีการฟ้อนที่เร็ว

2.4.3 จังหวะของฆ้อง จะตีเป็นจังหวะตัวยืนของบทเพลง หมายถึง ตีในจังหวะตกเท่านั้น

3. ศึกษาบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ตำบลคอนสวรรค์

อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 บทบาทด้านความเชื่อ เป็นความเชื่อที่ว่าเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู่แล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และ ครอบครัว เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปกป้องคุ้มครอง เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาภายในชุมชน ชาวบ้านในหมู่บ้านคอนสวรรค์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ก่อนเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูกจะเป็นช่วงที่จะทำพิธีเลี้ยงกู่ ในพิธีเลี้ยงกู่ก็จะมีการบอกกล่าวต่อผีปู่เจ้าโนน ขอให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร โดยจะมีการเสี่ยงทายฟ้าฝนจากการจุดบั้งไฟ ถ้าขึ้นเป็นเส้นตรง ฝนฟ้าในปีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขึ้นเป็นเส้นโค้งฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง

3.2 บทบาทด้านความสามัคคีในชุมชน พิธีเลี้ยงกู่ เป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ภายในงานชาวบ้านทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะช่วยกันจัดเตรียมงาน ทำให้เยาวชนและผู้ใหญ่ภายในหมู่บ้านได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ได้มาใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน หลังจากเสร็จพิธีเลี้ยงกู่แล้ว ชาวบ้านที่มาร่วมงานจะมาร่วมกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านกัน โดยจะใช้บริเวณวัดภายในชุมชน เพื่อสร้างความสนุกสนาน และ ความสามัคคีของคนในชุมชน

อภิปรายผล

ด้านความสำคัญของพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ในอดีตชนชาติขอมได้มาอาศัยอยู่ก่อน จากหลักฐานสลักจารึกลงในศิลาหินและพระพุทธรูปที่ขุดค้นพบ พิธีกรรมเลี้ยงกู่ คือ การเลี้ยงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ ณ บริเวณโนนกู่ ผ่านเผาจ้ำ โดยเชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณของ ปู่เจ้าโนน หรือ ผีอุปฮาด และดวงวิญญาณอื่น ๆ ที่คอยดูแลรักษา ณ บริเวณโนนกู่ สันนิษฐานว่าเป็นโนนวัดร้างที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณมีการขุดค้นพบพระพุทธรูปโบราณสมัยทวาราวดี พบหินเสมาที่สลัก

จารีกทศชาติชาดก และคติธรรมต่าง ๆ โดยพิธีเลี้ยงกู่จะมีขั้นตอนการเช่นไหว้ ศาลปู่โนนเพื่อขออนุญาตในการจัดพิธี การทำบุญเลี้ยงพระเพื่อเป็นการทำบุญ อุทิศให้กับบรรพบุรุษ การพ่อนบวงสรวงศาลเจ้าโนนโดยแห่จ้ำเพื่อเป็นการ บวงสรวงดวงวิญญาณขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองตนเอง และ ครอบครัว การเสี่ยงทายโดยการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำการเกษตร และ การละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านเพื่อสร้างความสามัคคีให้กับชุมชน พิธีเลี้ยงกู่ จึงเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวบ้านที่มีการสืบทอดความเชื่อกัน ภายในชุมชนเป็นเวลานาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อผีปู่ตาของชาวบ้านหนองต้น ตำบลเขวา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่ตามาก โดยเชื่อว่าการบนบานต่อผีปู่ตาจะช่วยให้ผู้บนบานประสบความสำเร็จตามที่ ต้องการวิธีการสื่อสารกับผีปู่ตาจะกระทำโดยผ่านจ้ำหรือผู้นำในการประกอบ พิธีกรรมโดยมีการนำเครื่องเช่นไหว้ไปบนบานเมื่อประสบผลสำเร็จ การเลี้ยงผีปู่ ตาประจำปีโดยปีหนึ่งมีการเลี้ยง 2 ครั้งครั้งแรกช่วงเดือนพฤษภาคมจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการบอกกล่าวผีปู่ตาก่อนการลงมือทำนามีการเสี่ยงคางไก่เพื่อทำนาย ผลผลิตทางการเกษตรและสภาพดินฟ้าอากาศ ครั้งที่ 2 ช่วงเดือนมกราคมเลี้ยง หลังเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ผีปู่ตาได้รับ ทราบผลผลิตในปีนั้นพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาแต่ละครั้งสะท้อนให้เห็นถึงความ สามัคคีของชาวบ้านโดยแต่ละครอบครัวจะนำเครื่องเช่นไหว้มาร่วมประกอบ พิธีกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิษฐา ต้นติพิมล (2540) ในงานวิจัย เรื่อง ประเพณีไหว้เจ้าปู่กุดเป่ง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิง หน้าที่นิยม พบว่า ความเชื่อของชาวอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีต่อ ประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุดเป่ง คือ เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว อีกทั้งจะดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทางด้านพืชพันธุ์ธัญญาหาร สามารถเสี่ยงทายได้ว่าในปีนั้นจะเกิดความแห้งแล้ง

หรือไม่ และ เจ้าปู่กุดเป่งเป็นผู้พิทักษ์รักษาป่าไม้ในบริเวณศาล เมื่อบนบานศาลกล่าวขอสิ่งใดเจ้าปู่กุดเป่งมักจะดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ตามที่บนบานไว้

ด้านดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเลี้ยงกู่ บ้านคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธี มีแคนเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนอง มีกลองโทนและฆ้องเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ บทเพลงที่ใช้ในพิธีเลี้ยงกู่ จะมี 2 บทเพลง มีหน้าที่ในการใช้แตกต่างกันเป็นสายแคน ประกอบด้วย สายนก แชวบินเซิน ใช้ประกอบการฟ้อนของเต่าจ้ำ และ สายเซ็งบั้งไฟ ใช้ประกอบการแห่บั้งไฟ การเจ้ายั้งไฟ มีลักษณะทำนองสั้นๆ ทำนองเดียว บรรเลงซ้ำ ๆ กัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบทเพลงพื้นบ้าน ได้รับการสืบทอดกันมาแบบมุขปาฐะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง (2553) ได้เสนอข้อมูลในงานวิจัย ดนตรีประกอบพิธีกรรมการฟ้อนผีมด ผีเม็ง : กรณีศึกษาวงป่าดเมืองคณะวัดเชียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเพลงที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการฟ้อนผีมด ผีเม็ง ของวงป่าดเมืองคณะวัด เชียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงประเภทเพลง 2 ชั้น และ เพลงชั้นเดียว โดยจะใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนผีในพิธีกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ตามประเพณีการฟ้อนผี เพลงแต่ละเพลงจะสืบทอดกันมาโดยใช้วิธีการบอกกันแบบปากต่อปาก หรือวิธีการแบบมุขปาฐะ แต่เพลงที่ใช้บรรเลงเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรม ของวงป่าดเมืองคณะวัดเชียงยืนในปัจจุบันจะมีทั้งหมด 9 เพลง ได้แก่ เพลงโหมโรง ใช้บรรเลงประกอบการโหนผ้าจ้องเพื่อลงทรงของผีปู่ย่าในตระกูล และเป็นสัญญาณการเริ่มต้นของพิธีกรรมการฟ้อนผี, เพลงแห่ยงหลวง ใช้บรรเลงประกอบการฟ้อนรำของผีต้นตระกูล, เพลงฉัตร ใช้บรรเลงประกอบการเชิญผีปู่ย่าขึ้นหิ้ง เป็นต้น

ด้านบทบาทของพิธีเลี้ยงกู่ในชุมชนบ้านคอนสวรรค์ มีเป็นความเชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีเลี้ยงกู่แล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะปกป้องคุ้มครอง ในพิธีจะมีการเสี่ยงทายฟ้าฝน จากการจุดบั้งไฟ 2 บั้ง ถ้าขึ้นเป็นเส้นตรง ฝนฟ้าในปีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้าขึ้นเป็นเส้นโค้งฝนฟ้าในปีนั้นจะแห้งแล้ง ความเชื่อเรื่องความกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการทำดี สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะดลบันดาลได้พบสิ่งที่ดี ในทางตรงกันข้าม หากทำสิ่งที่ไม่ดีสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะทำให้ได้รับผลที่ไม่ดี ความกลัวที่เกิดขึ้นจึงทำให้คนในชุมชนไม่กล้าที่จะกระทำในสิ่งไม่ดี ในการจัดเตรียมงานและร่วมกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน เป็นช่วงที่ได้ใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความสนุกสนาน และ ความสามัคคีของคนภายในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีรศิษฐ์ จำปาทิพย์ (2558) ในงานวิจัย เรื่องพิธีกรรมสงฆ์บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอกะทู้ศรีสะเกษ จังหวัดร้อยเอ็ด พิธีกรรมสงฆ์นั้นก็จะมีเฒ่าจ๋า เป็นผู้ดำเนินพิธีเพื่อติดต่อสื่อสารกับผีเจ้าปู่ ซึ่งชาวบ้านเมืองบัวจะให้ความสำคัญ ความเชื่อในเรื่องนี้มาก หากบนบานสิ่งใดไว้ ก็ต้องกระทำตามนั้นถือเป็นสังจะวาจา เมื่อบนบานได้ตามปรารถนาแล้วจะมาแก้บนโดยจะแก้บนได้ทุกวันพุธ ที่ไม่ตรงกับวันพระ กูเมืองบัว คือที่พึ่งทางใจเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เมื่อบนบานสารกล่าวไว้แล้วประสบผลสำเร็จจึงมาร่วมพิธีกรรมสงฆ์ ถ้าไม่ไปสงฆ์อาจจะเกิดเหตุอันไม่คาดคิดแก่ตนเอง ชาวบ้านให้รู้จักรักและสามัคคีโดยมีพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อม พิธีกรรมสงฆ์ยังเป็นการเสี่ยงทายดิน ฟ้า อากาศของชุมชนเมืองบัวโดยการจุดบั้งไฟเพื่อถวายเจ้าปู่เพื่อเสี่ยงทายฟ้าฝนในฤดูกาลทำนา สถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมสงฆ์ คือ บริเวณกูเมืองบัว ชาวบ้านชุมชนเมืองบัวและใกล้เคียงเป็นผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งในการประกอบพิธีกรรมสงฆ์พรหมณ์จะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเพื่อสื่อสารระหว่างเทพเจ้า เมื่อเสร็จจากขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมสงฆ์จากนั้นก็จะมีบั้งไฟสำหรับจุดเสี่ยงทาย 3 บั้ง พิธีกรรมสงฆ์ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธาซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน เกิดระเบียบทางสังคมเกิดความสามัคคีกัน ให้เคารพนับถือต่อกูเมืองบัวและผีเจ้าปู่มหาเถาซึ่งไม่มีการทะเลาะวิวาทกัน ป้องกันชาวบ้านมิให้ประพฤติปฏิบัติผิดครรลองครองธรรม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานรัฐ หรือ องค์กรเอกชน ในท้องถิ่นควรรำงองค์ความรู้จากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ สืบทอดวัฒนธรรม และ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับท้องถิ่น

2. ควรมีการศึกษาประเพณี พิธีกรรม และ วัฒนธรรมของบ้านคอนสวรรค์ ในทุกมิติ เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชน

บรรณานุกรม

ชนินฐา ตันติพิมล. (2540). *ประเพณีไหว้เจ้าปู่กุดเป่ง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). *คติชาวบ้านอีสาน*. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง. (2553). *ดนตรีประกอบพิธีกรรมการพ้อนผีมด ผีเม็ง : กรณีศึกษาวงป่าดเมืองคณะวัด เชียงยืน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: กรุงเทพฯ.

दनัย ไชโยธธา. (2538). *ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

บุญยงค์ เกศเทศ. (2557). *ผีวิถีคน*. มหาสารคาม: กากะเย็บ.

วีรศิษฐ์ จำปาทิพย์. (2558). *พิธีกรรมสงฆ์บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด*. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์. (2542). *ความเชื่อผีปู่ตาของชาวบ้านหนองตื้น ตำบลเขาวอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุจรีต บัวพิมพ์. (2533). “แนวคิดในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปะการเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.